

Traditional Conservation Places: The Example of Çankırı Yaren Room

Geleneksel Sohbet Mekanları: Çankırı Yaren Odası Örneği

Selim KARTAL

İğdir Üniversitesi, TBMYO, Tasarım Bölümü,
İğdir, Türkiye

Received / Geliş Tarihi 27.04.2025
Revision Requested /
Revizyon Talebi 24.05.2025
Last Revision / Son
Revizyon 18.06.2025
Accepted / Kabul Tarihi 24.06.2025
Publication Date / Yayın
Tarihi 16.09.2025

Corresponding author / Sorumlu Yazar:
Selim KARTAL

E-mail: selim.kartal@igdir.edu.tr

Cite this article: Kartal, S. (2025).
Traditional Conservation Places: The
Example of Çankırı Yaren Room.
PLANARCH - Design and Planning
Research, 9(2), 439-448. DOI:
10.54864/planarch.1685166

Content of this journal is licensed under a Creative
Commons Attribution-Noncommercial 4.0
International License.

ABSTRACT

Traditional sohbet meetings are an important heritage that has conveyed the social solidarity, cultural identity and common values of Turkish society for centuries. Although these meetings, known by different names in different regions of Anatolia, are similar in content, they differ in terms of spatial arrangements. In this study, it is aimed to reveal the original qualities of the spaces where the Yaren tradition in Çankırı, which is a part of the traditional sohbet meetings included in UNESCO's Intangible Cultural Heritage List, is carried out by analyzing the architectural features, interior arrangements and design concepts. Qualitative research method was used in the study. Yaren rooms in Çankırı center and in the villages were visited and the architectural features, interior arrangements and decorative elements of these rooms were examined in detail. Of the Yaren rooms examined, the Yaren room in Şabanözü Gürpınar village has a circular plan, while those in other villages have rectangular and square plans. The seating arrangements are arranged in accordance with the sohbet culture. There are special seating areas for Büyük Başağa and Küçük Başağa in the rooms and these places are arranged in accordance with the hierarchical order. A central area called the square is used for conversation and traditional activities. Traditional materials such as carpets, rugs, bundles and fabrics are used as decorative elements. The sitting corners of the Başağas are decorated with satin fabric and special cushions. Ceiling decorations are generally plain. As a result, Yaren rooms should be introduced to a wider audience, and awareness should be increased through media and education. Academic studies on Yaren culture should be encouraged and archived. Institutions should cooperate for the sustainability of cultural heritage, and structures should be restored according to their original functions. This tradition should be introduced with education and activities aimed at young people, and supportive cultural policies should be developed to keep it alive.

Keywords: Traditional chat meetings, Intangible cultural heritage, yaren, yaren room

ÖZ

Geleneksel sohbet toplantıları, Türk toplumunun sosyal dayanışmasını, kültürel kimliğini ve ortak değerlerini yüzyıllardır aktaran önemli bir miras niteliğindedir. Anadolu'nun farklı bölgelerinde değişik adlarla bilinen bu toplantılar içerik olarak benzerlik gösterse de mekân düzenlemeleri yönünden farklılık göstermektedir. Bu çalışmada, UNESCO'nun Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'nde yer alan geleneksel sohbet toplantılarının bir parçası olan Çankırı'daki Yaren geleneğinin gerçekleştirildiği mekânların mimari özelliklerini, iç mekân düzenlemelerini ve tasarım anlayışlarını analiz ederek bu mekânların özgün niteliklerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çankırı merkezde ve köylerde bulunan Yaren odaları ziyaret edilerek, bu odaların mimari özellikleri, iç mekân düzenlemeleri ve süsleme unsurları detaylı bir şekilde incelenmiştir. İncelenen Yaren odalarından Şabanözü Gürpınar köyündeki Yaren odası dairesel planlı iken diğer köylerdeki dikdörtgen ve kare planlıdır. Oturma düzenleri sohbet kültürüne uygun şekilde düzenlenmiştir. Odalarda, Büyük Başağa ve Küçük Başağa için özel oturma yerleri bulunmaktadır ve bu yerler, hiyerarşik düzene uygun olarak düzenlenmiştir. Meydan adı verilen merkezi bir alan, sohbet ve geleneksel etkinlikler için kullanılmaktadır. Süsleme unsurları olarak halı, kilim, bohça ve kumaş gibi geleneksel malzemeler kullanılmıştır. Başağaların oturma köşeleri, saten kumaş ve özel minderlerle süslenmiştir. Tavan süslemeleri genellikle sadedir. Sonuç olarak Yaren kültüre ve odaları daha geniş kitlelere tanıtılmalı, medya ve eğitimle farkındalık artırılmalıdır. Yarenlik kültürü üzerine akademik çalışmalar teşvik edilmeli ve arşivlenmelidir. Kültürel mirasın sürdürülebilirliği için kurumlar iş birliği yapmalı, yapılar özgün işlevine uygun restore edilmelidir. Gençlere yönelik eğitim ve etkinliklerle bu gelenek tanıtılmalı ve yaren kültürünün ve odalarının yaşatılması için destekleyici kültürel politikalar geliştirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel sohbet toplantıları, somut olmayan kültürel miras, yaren, yaren odası

Giriş

Türk milli kültürü, köklü geçmişi ve geniş coğrafyasıyla önemli bir zenginlik ve çeşitlilik barındırmaktadır. Farklı bölgelere ve toplumlara özgü unsurlar içeren bu kültür, sanattan edebiyata, geleneklerden sosyal yaşam pratiklerine kadar pek çok alanda kendisini göstermekte ve her bir unsuru ile özgün bir kimlik sunmaktadır. Bu zengin kültürel yapı, tarih boyunca süregelen etkileşimlerle daha da renklenmiş, farklı gelenekleri ve yaşam biçimlerini bir araya getirerek kültürel mirası benzersiz bir bütünlük içinde günümüze taşımıştır. Taşınan bu kültürel miraslardan biriside Anadolu ve Türk dünyasında “Sohbet Toplantıları” adıyla sürdürülen buluşmalardır. Sohbet Toplantıları, Türk kültürünün sosyal ve kültürel yaşamında önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle kış aylarına özgü olarak düzenlenen bu toplantılar, sosyal dayanışmayı teşvik eden, sohbet ve eğlence odaklı bir kültürel miras niteliği taşımaktadır. Türkiye genelinde farklı bölgelerde, yöresel farklılıklar doğrultusunda çeşitli adlarla anılan bu toplantılar, içerik ve uygulama biçimleri açısından zengin bir çeşitlilik sergilemektedir.

Sohbet toplantıları; Şanlıurfa’da sıra gecesi (Aslan, 2014; Çepik, 2020; Gönel Sönmez ve Öger, 2019; Öger ve Kırmızı, 2024), Mardin’de Leyli Gecesi geleneksel sohbet toplantısı (Uygur, 2014), Elâzığ’da Kürsübaşı geleneksel sohbet toplantısı (Yılmaz, 2019; Aydın ve Ünüvar, 2020), Van’da Oturma toplantısı (Aslan Duman, 2020), Erzincan’da Sıra Gezme sohbet toplantısı (Atlı, 2016), Gümüşhane’de Herfene toplantısı (Aksaray, 2018), Ankara’da Ferfene geleneksel sohbet toplantısı (Mete vd., 2017; Uygur, 2019), Konya’da oturma toplantısı, Balıkesir’de Barana toplantısı, Burdur’da ziyafet toplantısı, Kütahya’da Gezek toplantısı (Aksaray, 2018). Kula, Sandıklı ve Çankırı’da Yaren sohbet toplantısı (Arslan, 2010; Karaman, 2017; Tezcan, 1990) adıyla varlık göstermektedir.

Bu sohbet toplantılarının yapıldığı mekanların iç düzenlemeleri ve tasarımları, geleneksel Türk kültürünün izlerini yansıtmakta ve sosyal yaşamın dinamiklerini anlamak için önemli bir referans noktası oluşturmaktadır. Dolayısıyla, bu mekanlar yalnızca geçmişin birer tanığı değil, aynı zamanda kültürel mirasın geleceğe taşınmasında önemli bir araç niteliğindedir. Bu yüzden UNESCO’nun Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi’nde yer alan geleneksel sohbet toplantılarının bir parçası olan Çankırı’daki Yaren geleneğinin gerçekleştirildiği mekânların mimari özelliklerini, iç mekân düzenlemelerini ve tasarım anlayışlarını analiz ederek bu mekânların özgün niteliklerini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Aynı zamanda, bu mekânların özgün niteliklerini belirleyerek, kültürel mirasın korunması, yaşatılması ve geleceğe aktarılmasına yönelik öneriler geliştirmek hedeflenmektedir. Bu doğrultuda hem tarihsel hem de çağdaş bağlamda mimari ve tasarım yaklaşımlarına ışık tutularak, geleneksel sohbet kültürünün mekânsal yansımaları detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

Kültür ve Kültürel Miras Kavramı

Kültür, bir toplumu diğer toplumlardan ayıran, tarih boyunca evrilerek varlığını sürdüren, kendine özgü sanatı, inançları, gelenekleri, anlayış ve davranış biçimleriyle o toplumun kimliğini şekillendiren yaşam ve düşünce tarzıdır (URL-1). Kültürel Miras ise, nesilden nesile aktarılan her türlü eser ve değerler bütünüdür ifade eder. Bu değerler, bir ülkenin zenginliği olarak kabul edildiği ve gelecek nesiller için korunması gerektiği düşünüldüğünden, tüm bu birikime “Kültürel Miras” adı verilmiştir (URL-2). Farklı ve çok sayıdaki tanımdan yola çıkarak Kültürel mirası, insanın geçmişten günümüze kadar oluşturduğu, biriktirdiği ve geliştirerek zenginleştirdiği bilgi, inanç, davranışlar ile bunların

somut ve soyut unsurlarını kapsayan; ulusal ve evrensel öneme sahip, sürekliliği sağlanarak gelecek nesillere aktarılan değerler bütünü olarak tanımlamak mümkündür. Kültürel miras, toplumsal hafızanın ve kimliğin önemli bir unsuru olarak geçmişten günümüze taşınan değerleri ifade eder. Bu bağlamda kültürel miras somut kültürel miras ve somut olmayan kültürel miras olarak iki ana kategoride ele alınabilir.

Somut kültürel miras; tarihi yapıları, anıtları ve tarihi mekanları kapsar. Arkeolojik, mimari, bilimsel ve teknolojik eserler de bu mirasın içinde yer alır. Ayrıca, doğal kültürel miras da somut kültürel mirasın bir unsuru olarak kabul edilir (URL-2). Kültürel miras, sadece maddi nesneler, yapılar ve antik kalıntıları değil önceki kuşaklardan aktarılan somut olmayan değerleri de kapsamaktadır.

Bu unsurlar geçmişten günümüze aktarılan, kuşaktan kuşağa iletilen sözlü anlatımlar, sahne sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüeller, festivaller, doğa ve evrenle ilgili geleneksel bilgi ve deneyimler ile el sanatları üretiminde kullanılan beceri ve yöntemleri içeren yaşayan kültürel değerleri de kapsamaktadır. Somut olmayan kültürel mirasın değeri, kültürel ifadenin kendisinden ziyade, nesilden nesile aktarılan bilgi ve beceri zenginliğinde yatmaktadır (URL-3).

UNESCO tarafından 17 Ekim 2003 tarihinde Paris’te gerçekleştirilen 32. Genel Konferans kapsamında kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 19 Ocak 2006 tarihli oturumda oy birliğiyle onaylanmıştır. Bu onay, “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun” başlığıyla 21 Ocak 2006 tarihli ve 26056 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Türkiye’nin sözleşmeye taraf olma süreci ise 27 Mart 2006 tarihinde resmen tamamlanmıştır. Söz konusu sözleşme; topluluklar, gruplar ve bazı durumlarda bireyler tarafından kültürel kimliklerinin bir parçası olarak görülen uygulamaların, ifadelerin, bilgilerin iletilerinin korunması, tanıtılması ve gelecek kuşaklara aktarılmasını amaçlamaktadır. Sözleşmenin 16., 17. ve 18. maddeleri uyarınca oluşturulan Somut Olmayan Kültürel Miras Listeleri aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır (URL-4):

- İnsanlığın somut olmayan kültürel mirası temsilî listesi
- Acil koruma gerektiren somut olmayan kültürel miras listesi
- Korumanın iyi uygulamaları kaydı

2024 yılı itibarıyla Türkiye’nin bu listelerde kayıtlı toplam 30 kültürel unsuru bulunmaktadır (Tablo 1). Bu unsurlardan üçü Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi’nde yer almaktadır (URL-4).

Asıl amacı dayanışma, yardımlaşma ve kültürel değerleri koruyarak gelecek kuşaklara aktarmak olan geleneksel sohbet toplantıları, Ahilik teşkilatının bir uzantısı olarak değerlendirilebilir. Günümüzde Anadolu’nun farklı bölgelerinde değişik isim ve içeriklerle devam eden bu geleneğin kökenine tarihsel açıdan kısaca göz atarak, geçmişten günümüze uzanan sürecini incelemek ve bu yapının mantığını daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.

Tablo 1.
Türkiye'nin UNESCO somut olmayan kültürel miras listesinde yer alan etkinlikleri (URL-4)

Öge Adı	Listeye Alınma Yılı
Meddahlık Geleneği	2008
Mevlevi Sema Törenleri	2008
Âşıklık Geleneği	2009
Karagöz	2009
Nevruz	2009
Geleneksel Sohbet Toplantıları	2010
Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah	2010
Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali	2010
Geleneksel Tören Keşkeği	2011
Mesir Macunu Festivali	2012
Türk Kahvesi ve Geleneği	2013
Ebru: Türk Kâğıt Süsleme Sanatı	2014
İnce Ekmek Yapımı ve Paylaşımı Geleneği: Lavaş, Katırma, Jupka, Yufka	2016
Geleneksel Çini Sanatı	2016
Bahar Bayramı Hıdırellez	2017
Dede Korkut- Korkut Ata Mirası: Kültürü, Efsaneleri ve Müziği	2018
Geleneksel Türk Okçuluğu	2019
Minyatür Sanatı	2020
Geleneksel Zekâ ve Strateji Oyunu: Togyzqumalaq, Toguz Korgool, Mangala/Göçürme	2020
Hüsni Hat, Türkiye'de İslam Sanatında Geleneksel Güzel Yazı	2021
Çay Kültürü: Kimlik, Misafirperverlik ve Toplumsal Etkileşim Sembolü	2022
İpek Böcekçiliği ve Dokuma için İpeğin Geleneksel Üretimi	2022
Nasreddin Hoca/Molla Nesreddin/Molla Ependi Fıkra Anlatma Geleneği	2022
Təzhib/Təzhib/Zarhalkori/Tezhip/Naqqoshlik	2023
İftar/Eftari/İftar/Iftar ve Sosyo-Kültürel Gelenekleri	2023
Balaban/Mey Zanaatkarlığı ve İcra Sanatı	2023
Sedef Kakma İşçiliği	2023
*İslık Dili	2017
*Geleneksel Ahlat Taş İşçiliği	2022
*Zeytin Yetiştiriciliği ile İlgili Geleneksel Bilgi, Yöntem ve Uygulamalar	2023

*Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras

Geleneksel Sohbet Toplantılarının Tarihsel Kökleri

Türk toplumlarının kültür ve medeniyetlerinin oluşum sürecinin ilk safhalarında, kendilerine has belirgin ve özgün nitelikler ortaya çıkmıştır. İslamiyet'ten önceki Türk kültürüne bakıldığında hem ırksal özellikler hem de coğrafi ve tarihsel şartların etkisiyle şekillenen toplumsal yapı içerisinde; yardımlaşma, konukseverlik, iyilikseverlik, dürüstlük, cömertlik ve namus anlayışının ön planda olduğu görülmektedir. Bu nitelikler, eski Türk destanlarında, Dede Korkut Hikâyelerinde ve Orhun Yazıtlarında sıklıkla vurgulanmaktadır (Ceylan, 2020). Türk milletinin tarih sahnesine çıkışından itibaren, özellikle Selçuklu dönemine kadar, toplumsal kaynaşma ve dayanışma kavramlarına büyük önem verilmiştir. Bu amaca ulaşmak için sosyal yaşamda birtakım gelenekler ve törenlere dayalı uygulamalar geliştirilmiştir (Başdin, 2017). Bu bağlamda, toy ve şölen törenleri, toplum içinde birlik ve beraberliği sağlamada son derece işlevsel bir rol oynamıştır (Bakırcı, 2019). Toy ve şölenler, eski Türk toplumlarında toplumsal dayanışmayı birçok açıdan

destekleyen önemli organizasyonlar arasında yer almıştır. Toylar, özellikle liderlik otoritesini pekiştirme, halk arasında birlik oluşturma ve toplumsal dayanışmayı güçlendirme amacıyla düzenlenen törensel etkinliklerdir. Doğu Türkistan'dan Makedonya'ya kadar geniş bir coğrafyada izlerine rastlanan bu gelenek, Anadolu'da farklı isimlerle de olsa varlığını sürdürmüştür (Ekim, 2012a; Ekim, 2012b; Eroğlu ve Köktan, 2015).

Türk toplumunun sosyal yaşamında yardımlaşma ve dayanışma her dönemde önemli bir rol oynamıştır. Bu anlayış, İslamiyet'in kabulüyle birlikte daha da pekişmiş ve süreklilik kazanmıştır. İslam dini, toplumsal adaleti sağlama amacıyla çeşitli kurallara ortaya koymuş ve "insanların en hayırlısı, insanlara en faydalı olandır" anlayışıyla sosyal yardımlaşmaya manevi bir derinlik kazandırmıştır. Böylece yardımseverlik ve dayanışma, ibadetle bütünleşen bir değer haline gelmiştir. Türklerin Anadolu'ya göç ederek yerleşmeleriyle birlikte gelişen sanat ve ticaret hareketliliği, burada yaşayan halkın kendi sanatkâr ve esnaf teşkilatlarını oluşturarak rekabet ortamında yer almalarına zemin hazırlamıştır. Oluşan bu rekabet, mevcut dayanışmayı ve dostluğu pekiştirirken, bireyler arasında örgütlenme ve birlikte hareket etme çabalarını hızlandırmıştır. Bu doğrultuda, 13. yüzyılda Ahî Evran öncülüğünde yapılandırılan Ahilik teşkilatı, dayanışma ve yardımlaşma anlayışını kurumsal bir çerçevede sistematize etmiştir (Eroğlu ve Köktan, 2015). Bu bağlamda, Ahilik teşkilatının, sosyal dayanışmayı güçlendirme ve toplumun ekonomik ve ahlaki düzenini sağlama açısından Türk-İslam medeniyeti içinde önemli bir yere sahip olduğu ifade edilebilir.

Ahilik, Ahi Evran-ı Velî'nin önderliğinde Anadolu'da teşkilatlanarak Türk-İslam medeniyetinin temel unsurlarından biri haline gelmiştir. İslami inançlarla Türklerin Orta Asya'dan getirdiği değerleri birleştirerek, Anadolu topraklarında yeni bir medeniyet hareketinin oluşumunda etkili olmuştur. Ahilik terimi, Arapça "kardeşim" anlamındaki "ahi" kelimesinden veya Türkçe "akı" (Divanü Lügati't Türk) kelimesinden türetilmiştir. Bu kelime, "cömert, yiğit, eli açık" gibi anlamlar taşımaktadır. XIII. yüzyıldan itibaren Anadolu'nun yurt haline gelmesinde ve Osmanlı Devleti'nin temellerinin atılmasında etkili olan Ahilik, dini, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi yönleriyle çok yönlü bir yapı sunan bir teşkilatlanma modelidir. Bu sistem, "Allah'ın rızasını kazanma" ilkesi temelinde şekillenen; dürüstlük, güvenilirlik, helal kazanç, kul hakkına saygı, çalışkanlık, paylaşma ve toplumsal dayanışma gibi ahlaki değerleri esas almıştır (Ceylan, 2020).

Ahilik, toplumda kendinden daha çok başkalarını düşünen, kimseyi kandırmayan, çalmayan, kimsenin namusuna kötü gözle bakmayan, adabı muaşeret kurallarına uygun davranışlar sergileyen, kendini sürekli kontrol ettiği için toplumun hiçbir ferdini rahatsız ve rencide etmeyecek şekilde sağlıklı davranışlar sergileyen ideal insan tipini oluşturmayı amaçlamıştır (Ünver, 2005). Ahilik teşkilatı, Anadolu'nun Türkleşmesi, Türk dili ve edebiyatının gelişimi, sanat ve ticaret ahlakının yaygınlaşması gibi alanlarda önemli katkılar sağlamıştır (Karasoy, 2003). Eğitim ve dayanışma faaliyetleriyle topluma öncülük eden Ahilik, gençlere meslek kazandırmış, üyelerine maddi destek sağlamış ve sosyal adaletin güçlenmesini amaçlamıştır. Ahiler, kazançlarının ihtiyaç fazlasını hayır işlerine ve yatırıma yönlendirerek, topluma katkı sunmuş; eğitim ve konaklama tesisleri kurmuşlardır. Ahilik teşkilatı, Türk esnaf ve zanaatkarlarını bir araya getirerek yerleşim yerlerinde sosyal ve ekonomik istikrarı sağlamış, kültürel ilerlemeye katkıda bulunmuş ve toplumsal dayanışmanın korunmasında etkili olmuştur. Selçuklu Devleti'nin dağılmasının ardından Anadolu'da millî birlik ve beraberliği ayakta tutan önemli bir yapı haline gelmiş, Osmanlı Devleti'nin kuruluş sürecinde de önemli bir görev üstlenmiştir (Aydın, 2020). Selçuklu

ve Osmanlıların kültürel mirası olan Ahilik, esnaf, sanatkâr ve ticaret erbabını kapsayan bir sistem olarak iş ahlakı ve meslek etiğini belirlemiştir. Dürüstlük, erdemlilik, yardımseverlik, kalite ve insan haklarına saygı gibi ilkelere dayanan bu gelenek, toplumsal yapıyı yüzyıllar boyunca şekillendirmiştir. Ahilik, Türkiye coğrafyasındaki en eski ve derin köklere sahip geleneklerden biridir. Yüzyıllar boyunca varlığını sürdüren bu teşkilat, Müslüman-Türk toplumunun sosyal, kültürel ve ekonomik yapısında önemli bir rol oynamıştır (Çolaklar, 2019) Osmanlı devletinde yerini lonca ve gedik sistemine bırakan Ahilik teşkilatı (Aydın, 2020), Tanzimat döneminden itibaren zayıflamış ve nihayetinde 1912 yılında kaldırılmıştır.

Toy ve şölen geleneği ile Ahilik sistemi, Türk kültürünün sosyal dayanışma ve yardımlaşma ruhunu temsil eden iki önemli yapıdır. Toylar, toplumsal birlik ve liderlik kavramını pek çok yönden vurgularken; Ahilik, toplumsal düzeni sağlayan, sanat ve ticaret ahlakını yaygınlaştıran ve sosyal dayanışmayı kurumsallaştıran bir sistem olarak öne çıkmıştır. Bu gelenekler, günümüzde bile Türk toplumunun kültürel ve sosyal yapısında derin izler bırakmıştır. Türk kültürü, tarih boyunca toplumsal dayanışma ve bir araya gelme etkinlikleri ile yoğun bir şekilde şekillenmiştir. Bu kapsamda, "toy" ve "şölen" gibi toplumsal etkinlikler, Eski Türk toplumunun önemli unsurlarından birini oluştururken, Anadolu'ya taşınan Türk kültürü, Ahilik gibi sosyoekonomik bir yapı ile özgün bir sistem haline gelmiştir. Toy, şölen ve Ahiliğin özünde bulunan sosyal yardımlaşma ve dayanışma geleneği günümüzde farklı yörelerde ve çeşitli isimlerle devam ettirilmektedir. Bu yörelerden biriside Çankırı'dır. Çankırı'da Yaren sohbetleri adıyla devam ettirilen gelenek bir sonraki bölümde detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Çankırı Yaren Sohbetleri ve Yaren Odası

Çankırı, zengin bir geçmişe sahip olmasıyla birlikte geleneksel kültürün korunup günümüze kadar aktarıldığı önemli bir kültürel merkezdir. İç Anadolu ile Batı Karadeniz arasında bir geçiş bölgesinde yer alması, Çankırı'nın farklı kültürlerle yoğun bir etkileşim içinde olmasını sağlamıştır. Bu etkileşim, bölgenin ekonomik, sosyal, ticari ve kültürel açıdan gelişmesine önemli katkılar sunmuş, Çankırı'nın bir kültür merkezi olarak öne çıkmasına neden olmuştur. Şehir, zengin halk kültürü ve kendine has gelenekleri ile kültürel mirasını özgün bir şekilde günümüze taşımayı başarmıştır. Çankırı'nın halk kültüründeki en kıymetli unsurlardan biri olan yâran geleneği, yüzyıllardır yaşatılmakta ve bölgenin toplumsal hafızasında derin bir yer tutmaktadır. Bu gelenek, aynı zamanda Çankırı'nın kültürel kimliğini şekillendiren en önemli değerlerden biri olma özelliğini taşımaktadır.

Çankırı Yareni, milli kültürümüzün en özgün örneklerinden biridir. Kökleri geleneksel Orta Asya kültürüne dayanan bu gelenek, İslamiyet'in kabulüyle birlikte şekillenmiş ve Anadolu'da Ahilik teşkilatının bir uzantısı olarak günümüze kadar yaşatılmıştır. Yaren geleneği; eğlence ve dinlenmenin yanı sıra yardımlaşma, eğitim, toplumsal dayanışma, sanat, müzik ve edebiyat gibi birçok unsuru bünyesinde barındıran zengin ve çok yönlü bir kültürel yapıyı temsil etmektedir (Tezcan, 1990). Yaren geleneği, Anadolu kültüründe özellikle İç Anadolu Bölgesi'nde önemli bir yer tutan sosyal bir dayanışma ve dostluk kurumudur. Yarenlik, insanlar arasında sevgi, saygı, yardımlaşma ve dayanışmayı esas alan bir anlayışı temsil eder. Özellikle köy ve kasabalarda toplumsal bağları güçlendirmek, kültürel aktarımı sağlamak ve bireyler arası iletişimi desteklemek için bir araya gelen topluluklar, bu geleneğin temelini oluşturur.

"Yaren" ve "Yaran" kelimeleri farklı anlamlara gelir. "Yaren" tekil bir ifade olup arkadaş veya yakın dost anlamında

kullanılırken, "Yaran" ise bu dostluk topluluğunun tamamını, yani bir grubun üyelerini ifade eden çoğul bir terimdir. Yani, "Yaren" dediğimizde Yaran topluluğunun tek bir bireyinden bahsederiz; "Yaran" ise tüm üyeleri kapsayan bir ifadedir (Tezcan, 1990). Yaren geleneği, bir gönül mektebi gibidir; bu mektebe kabul edilmek için dört aşamalı bir süreci geçmek gerekir. Akıl, Ahlak, Bilim ve Çalışmak. Yarenler toplumumuzda farklı bir konumdadır. Seçilmiş insanlar topluluğu, önder ve lider insanlar olarak bilinirler. Üstün karakterli, dürüst, güvenilir, sözü ve sohbeti dinlenir. Mesleğinde çıracak, kalfa veya ustalık mertebesinde inanç ve ahlaki değerlerine son derece bağlı insanlardan seçilir. Yarenlik sadece belirli dönemler içerisinde ocak yakmalarla sınırlı değildir. Bu işin sadece görsel boyutudur. Gerçek anlamda bir yarenlik, yaşam boyu süren bir bağıdır. İyi ve kötü zamanlarda, sağlıkta ve hastalıkta, varlıkta ve yoklukta; sevinçli anlarda ve hüznü günlerde birlikte hareket edebilen, duygularını içtenlikle paylaşabilen bireylerin yetişmesini amaçlayan önemli bir toplumsal yapıdır (Absarıoğlu, 2017). Yaren meclisleri, Anadolu'da özellikle kış aylarında erkeklerin bir araya gelip sohbet ettikleri, oyunlar oynadıkları ve toplumsal meseleleri tartıştıkları bir ortam sunmuştur. Bu meclisler, halkın eğitimi ve sosyal bağlarının güçlenmesi açısından kritik bir role sahiptir.

Çankırı'da sohbet, eğlence ve çeşitli toplumsal buluşmaların en yoğun yaşandığı dönem kış aylarıdır. Özellikle belli yaş grubundaki bireylerin sürdürdüğü bu buluşmalar, yaklaşık üç aylık bir zaman diliminde hem şehir merkezinde hem de köylerde "Yaren Sohbetleri" adıyla düzenli olarak gerçekleştirilir. Her mahallede, benzer yaşlarda gençler bir araya gelerek o yıl oluşturulacak yaren topluluğu için söz birliği eder. Bu gençler, kendi aralarında bir grup oluşturarak 24 kişiye ulaştıklarında, içlerinden bir büyük başağa, bir küçük başağa ve bir yaren reisi seçerler. Bu kararlarla birlikte yaren ocağı kurulmuş olur. Yaren Meclisi'nde her hafta bir ocak yakılır. Ocak yakma sırası gelen kişi, toplantının sonlarına doğru "Arap Verme" geleneği çerçevesinde belirlenir. Bu süreç, tüm yarenlerin sırası gelene kadar devam eder. Son olarak, büyük başağa ocağını yaktığında o yılki yarenlik sona erer. Yaren ocağında görev alanlar arasında büyük başağa, küçük başağa, yaren reisi, yaren üyeleri, çavuş ve müzik icra eden sazandeler yer alır (Softa, 2009).

Büyük Başağa: Yaren topluluğunda iki başağa yer alır; bunlardan biri Büyük Başağa olarak adlandırılır. Bu kişi, grubun en yaşlı ve deneyimli üyesidir. Daha önce defalarca yarenlik yapmış, çevresinde dürüstlüğü ve saygınlığıyla tanınan biridir (Tezcan, 1990).

Küçük Başağa: İkinci başağa konumunda olan Küçük Başağa da benzer özelliklere sahip olmalıdır. Ancak yaş bakımından Büyük Başağa'dan daha gençtir. Yarenin tüm organizasyonel sorumlulukları onun görev alanına girer (Tezcan, 1990).

Yaren Reisi: Sohbetleriyle öne çıkan, genellikle yaşça büyük ve topluluk içinde Başağalardan sonra en yetkili kişi olarak kabul edilen kişidir. Yarenin yönetiminde söz sahibidir (Absarıoğlu, 2017).

Çavuş: Küçük Başağa'ya destek veren görevli olarak öne çıkar. Yarenin düzeninden sorumludur. Davetlerin organize edilmesi, yiyecek-içecek temini (örneğin yemek, çay, kahve, sigara) ve oyun sıralamalarını belirlemek gibi işleri üstlenir (Tezcan, 1990).

Yarenler: Yarendeki üyelere yaren denir. Yaren gençler, orta yaşlılar ve yaşlıların oluşturduğu üç ayrı yarenden oluşmaktadır (Tezcan, 1990).

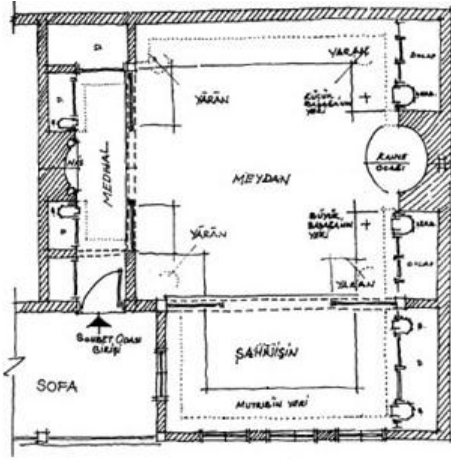
Sazandeler: Sazandeler, yaren grubuna dâhil olmayan fakat müzik hizmeti sunan kişilerdir. Ücret karşılığında sanatlarını icra

ederler ve kendilerine ayrılan özel bir bölümde görev yaparlar (Absarıoğlu, 2017).

Geçmişte Çankırı’da ocak yakma geleneği özel olarak düzenlenen evlerde gerçekleştirilirdi (Absarıoğlu, 2017). Bu evler, sohbetlerin niteliğine uygun olarak farklı bölümlere ayrılmıştı (Şekil 1). Bu bölümler arasında giriş kısmı olan Medhal, ikramların yapıldığı Şerbetlik, ateşin yakıldığı Ocak, oturma alanı olan Sedir, müzisyenlerin yer aldığı Şahniş ve etkinliklerin merkezi sayılan Meydan yer alırdı (Tezcan, 1990). Yarenlerden birinin böyle bir eve sahip olması, ocak yakımı için yeterli sayılırdı. Eğer böyle bir ev bulunmazsa, yakın çevredeki eş, dost ya da akrabalarından biri evini bu amaçla kullanıma açardı. Ancak günümüzde bu tür mimariye sahip evler neredeyse tamamen yok olmuş durumdadır. Bu nedenle, köylerde köy odaları, şehir merkezlerinde ise özel olarak ayrılmış odalar kullanılmaktadır (Absarıoğlu, 2017).

Şekil 1.

Sohbet odası plan şeması (Kaynak: Numan, 1981)

Gereç ve Yöntem

Bu çalışmanın temel amacı UNESCO’nun Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi’nde yer alan geleneksel sohbet toplantılarının bir parçası olan Çankırı’daki Yaren geleneğinin gerçekleştirildiği mekânların mimari özelliklerini, iç mekân düzenlemelerini ve tasarım anlayışlarını analiz ederek bu mekânların özgün niteliklerini ortaya koymaktır. Çankırı, yarenlik geleneğinin tarihsel ve kültürel anlamda en yoğun şekilde yaşatıldığı illerden biri olması, aktif olarak işlevini sürdüren yaren odalarına ev sahipliği yapması ve yaren kültüründeki hiyerarşik yapının mekâna yansımaları açısından önemli bir örneklem alanı olması nedeniyle çalışma alanı olarak seçilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Karasar (2023), Nitel araştırma yaklaşımı içinden literatür taraması olarak da bilinen işlem aslında bir belge taramasıdır. Belge tarama yöntemiyle veri toplamaya başlamak için etkili bir yayın taraması yapmak önemlidir. Yayın taraması, araştırılan konuya ilişkin yayımlanmış kaynakların belirlenmesi ve liste hâline getirilmesidir (Karasar, 2023). Yayın taramasının farklı yolları vardır. Bu çalışma kapsamında izlenen yol aşağıdaki şekilde sıralanabilir. Öncelikli olarak konuyla ilgili “anahtar kelimeler” belirlenerek Google Scholar ve Web of Science gibi Ulusal ve Uluslararası elektronik veri tabanlarında taranarak araştırma başlanmıştır. Ulaşılan temel kaynakların kaynakçasında yer alan kaynakların bulunması ile incelenecek yayın sayısı artırılmıştır. Bu şekilde yayın taraması yapılarak güncel ve birincil veri kaynaklarına ulaşılmıştır. Konuyla yakından ilişkili olan çalışmalar incelenmiş ve makalenin

strüktürünü oluştururken kullanılmıştır. Bu araştırma kapsamında, Çankırı il merkezinde faaliyet gösteren tüm yaren odaları incelenmiştir. Ayrıca merkeze bağlı ilçe ve köylerdeki yaren odalarından bazıları analiz için seçilmiştir. Analizi gerçekleştirilen odaların seçiminde, odanın aktifliği, temsil ettiği yarenlik anlayışının geleneksel özellikleri taşıyıp taşımadığı ve topluluk içindeki işlevi gibi kriterler dikkate alınmıştır. Özellikle yaren kültürünün geleneksel özelliklerini taşımayan odalar incelemeye alınmamıştır. Çankırı merkezde ve köylerde yer alan yaren odaları 14-15 Aralık 2024 tarihinde ziyaret edilerek detaylı bir şekilde incelenerek fotoğrafları çekilmiştir. Çalışma kapsamında literatür taraması ve saha incelemeleri yoluyla elde edilen veriler bir araya getirilerek bulgular elde edildi. Daha sonra incelenen tüm yaren odalarının özellikleri tablolastırıldı ve oluşturulan tabloya göre yaren odaları değerlendirildi. Değerlendirme sonucunda yaren odalarının birbirlerine göre özellikleri belirlenmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Çalışmanın bu bölümünde, yarenlik geleneğinin somut mekânları olan yaren odaları; Çankırı merkezde yer alan yaren odaları ile köylerdeki yaren odaları olmak üzere iki ayrı başlık altında incelenmektedir.

Çankırı Merkezde Yer Alan Yaren Odaları

Çankırı yaren evi sohbet odası: Çankırı Yaren Evi’nin sohbet odası, "L" formunda bir mekân kurgusuna sahiptir. Girişin karşısında yer alan duvara boydan boya sedir şeklinde geniş bir oturma alanı yapılmıştır. Bu oturma alanının meydana bakan bölümü korkulukla çevrilmiştir. Bu alan hem yarenler hem de sazadeler için düzenlenmiştir. Oturma alanının ön bölümü minderlerle çevrilmiş, yaslanma yerlerinde hasır yastıklar konulmuştur. Meydanın etrafı sedirlerle çevrilmiş sadece giriş alanı açık bırakılmıştır. Büyük Başağa ve Küçük Başağa için karşılıklı köşelerde özel oturma alanları yapılmıştır. Bu iki başağın orta kısmında temsili bir ocak bulunmaktadır. Ocağın sağ tarafında büyük başağa sol tarafında ise küçük başağa oturmaktadır. Yaren hiyerarşisine göre büyük başağının oturma alanının küçük başağıninkine göre küçük başağının ise yarenlerin oturma yerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca başağaların önünde şamdanlar ve hayvan postları yer almaktadır. Sedirin üstü hasır minderlerle ve yaslanma yerleri ise hasır yastıklarla donatılmıştır. Zemin tek renkte halı ile kaplanmış sedir önlerinde ise halı üstüne kilimler konulmuştur. Duvarlar, geleneksel bir unsur olarak boydan boya bohçalarla süslenmiştir (Şekil 2). Odanın tavanı sade bir tasarımı sahiptir ve süsleme sanatına yer verilmemesi, mekânda görsel anlamda sade bir algı yaratmıştır.

Şekil 2.

Çankırı yaren evi sohbet odası plan şeması ve görseli

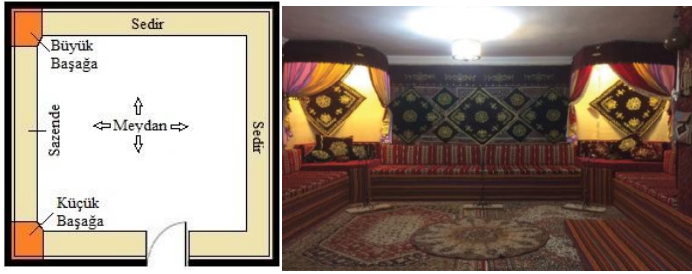

Çankırı Esnafları yaren kültürünü yaşatma derneği sohbet odası: Çankırı Esnafları Yaren Kültürü Yaşatma Derneği’ne ait oda, kare formda ve küçük bir mekândır. Oda, dört bir tarafı sedirle çevrili bir oturma düzenine sahiptir. Girişin sol tarafındaki

alandaki köşelerde başağalar için oturma yerleri yapılmıştır. Sağda büyük başağa solda ise küçük başağa oturacak şekilde oturma düzeni oluşturulmuştur. Başağaların yerleri yarenlerin oturma yerlerinden daha yüksek olarak yapılmıştır. Ayrıca, yaren kültürünün hiyerarşik yapısına uygun olarak, büyük başağanın oturma yerinin küçük başağanın oturma yerinden daha yüksek bir konumda olduğu görülmektedir. Baş ağaların oturma köşeleri farklı renkteki saten kumaşlarla, bohça ve özel yastıklar ile özenle süslenmiştir. Başağaların ön bölümlerine şamdanlar yerleştirilmiştir. Oda düzeninde şahnişin bulunmamaktadır. Geleneksel şahnişin alanının yokluğunda, sazandeler sedirlerde oturarak sanatlarını bu bölümde icra etmektedirler. Odanın kare formda ve küçük bir yapıya sahip olması, büyük başağa ve küçük başağanın tüm mekâna hâkimiyetini artırmıştır. Duvarlar, halı ve bohça gibi yaren kültürüne ait estetik unsurlar ile süslenmiştir. Ayrıca tavan sade bir şekilde bırakılmıştır (Şekil 3).

Şekil 3.

Çankırı Esnafları yaren kültürünü yaşatma derneği sohbet odası plan şeması ve görseli

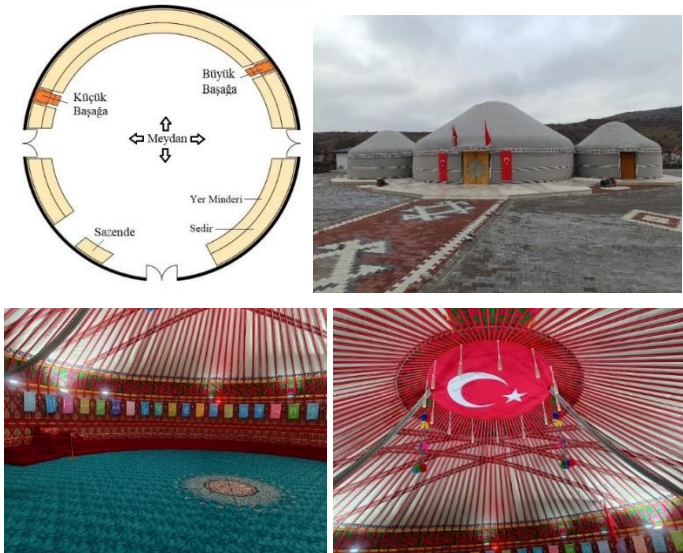

Köylerde Yer alan Yaren Odaları

Şabanözü Gürpınar köyü yaren odası: Şabanözü Gürpınar köyünde yapılan yaren evi Türkmen evi şeklinde yapılmıştır. Zeminde oluşturulan platform üzerine dairesel formda üç adet Türkmen çadırı yapılmıştır. Bitişik nizam yapılan bu çadırların ortadaki ana mekân olduğu için büyük yapılmış diğer iki tanesi ortadakine göre daha küçük yapılmıştır. Ana çadırın giriş kapısı çift kanatlı ve süslemeli bir şekilde yapılmıştır. Ana çadır haricindeki diğer iki çadırdan sağ taraftaki çadır içinde ayakkabılık ve misafirler için oturma sedirleri bulunmaktadır (Şekil 4). Bu çadır aslında bir ara mekân işlevi görmektedir. Ana mekâna girmeden önce bu bölümde hazırlıklar yapılmaktadır.

Şekil 4.

Şabanözü Gürpınar köyü yaren odası plan şeması ve görselleri

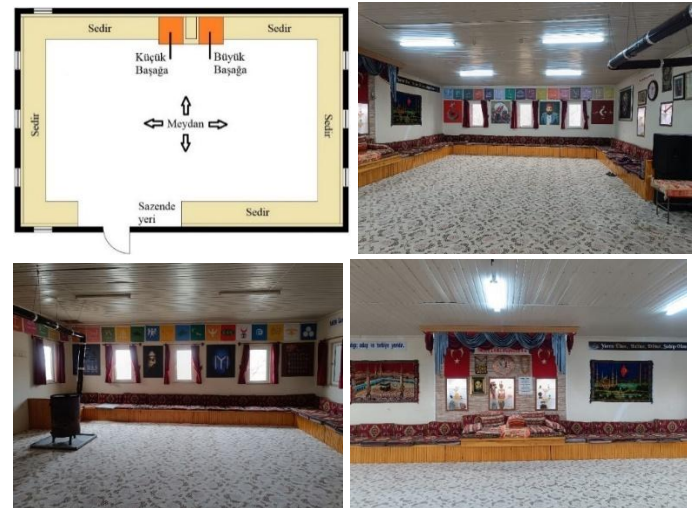

Diğer küçük çadır ise depolama ve oyunlar için hazırlanma mekânı olarak kullanılmaktadır. Tuvaletler ve mutfak bağımsız bir şekilde çadırların arka bölümünde inşa edilmiştir. Ana çadırın giriş kapısının sol bölümünde sazandeler için bir alan ayrılmıştır. Ana çadırdan diğer iki küçük çadıra geçiş sağlanmaktadır. Sazandeler için ayrılan bölüm ve kapı önleri hariç meydanın etrafı sedirlerle çevrelenmiştir. Küçük çadırlara karşılıklı geçiş için yapılan kapılardan sonra sağ tarafta büyük başağa sol tarafta ise küçük başağa için özel oturma alanı yapılmıştır. Küçük başağanın hemen yanında ise çavuş için bir yer düzenlenmiştir. Baş ağaların önlerinde şamdanlar yer almaktadır. Sedirlerin önünü minderler yerleştirilmiştir. Sedir üsleri sünger minder ve yaslanma yerlerine ise hasır yastıklar konulmuştur. Odanın tabanı halı ile kaplanmıştır. Duvarlar kilim ile kaplanmıştır. Kilim üstlerinde Türk boylarına ait boy bayrakları asılmıştır. Yine ana mekânın tavanının orta göbeğine ise Türk bayrağı yerleştirilmiştir.

Hacıbey yaren odası: Hacıbey'de yer alan Yaren Evi, yaren odasının yanı sıra misafir odası, koridor (ayakkabılık), mutfak, tuvalet ve oyun giyinme odasından oluşmaktadır. Yaren odası, dikdörtgen bir forma sahiptir. Odanın giriş kısmı hariç, diğer tüm bölümleri sedirle çevrelenmiştir. Giriş kapısının karşısındaki uzun duvarın tam ortasında, büyük başağa ve küçük başağa için özel oturma alanları yapılmıştır. Başağaların oturma yerlerinin üstü farklı renkteki saten kumaşlar ile süslenmiştir. Başağalar için yan yana yapılan bu oturma yerleri diğer yarenlerin oturduğu sedirlerden daha yüksek yapılmıştır. Ayrıca odanın diğer bölümlerine kıyasla başağaların oturma alanı daha özenli bir şekilde süslenmiştir. Odaya girişin sağlandığı kapının sağ bölümünde sazandeler için bir yer ayrılmıştır. Sedir üzerinde minderler ve yaslanma yerlerine de ise hasır yastıklar yer almaktadır. Duvarlarda kilim, Türk bayrağı ve eski Türk boylarına ait sancaklar (bayraklar) yer almaktadır. Odanın tabanı halı ile kaplanmıştır. Genel itibarı ile sade bir yapısı olan Hacıbey yaren odasının tavanı da sade olarak yapılmıştır (Şekil 5).

Şekil 5.

Hacıbey köyü yaren odası plan şeması ve görselleri

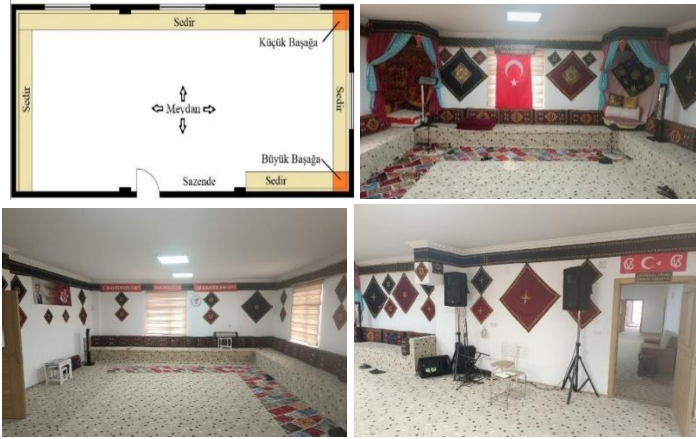

Çivi köyü yaren odası: Çivi köyü odası koridor (ayakkabılık), mutfak, tuvalet, misafir odası ve yaren odasından oluşmaktadır. Çivi köyünde yer alan köy odası içine yapılan yaren odası dikdörtgen forma sahiptir. Odaya giriş kapısının hemen sağında sazandeler için yer ayrılmıştır. Odanın üç duvarı sedirle çevrilmiştir. Giriş kapısını bulunduğu duvarın sağ tarafında sazandelerin bulunduğu bölümden sonraki duvar boyunca da sedir devam etmektedir. Giriş bölümünün sağ tarafındaki odanın köşe noktalarına büyük başağa ve küçük başağa için özel bölümler

düzenlenmiştir. Bu iki bölümün süslemesi odanın diğer bölümlerine göre daha özenli yapılmıştır. Başağa köşeleri farklı renkteki kumaş ile süslenerek farklı bir köşe oluşturulmuştur. Sol köşede büyük başağının yerinin arka kısmı halı ile kaplanmıştır. Yine bu bölümde sedirin üstüne minder konulup diğer yârenlerin oturduğu bölümden daha yüksek tutulmuştur. Küçük başağının yeri aynı şekilde sedir üstüne konulan minderle yükseltilmiştir. Arka bölümüne ise bohça asılmıştır. Genel itibarı ile odanın duvarları bohça ile süslenmiştir. Ayrıca tavan ve duvarın kesişim noktaları kumaş malzemeden yapılmış bir şeritle çevrilmiştir. Meydan kısmının tabanı ve sedirler halı ile kaplanmıştır. Sedirin yaslanma kısmında hasır yastıklar bulunmaktadır. Ayrıca sedirlerin ayaklık kısmına kilimler konulmuştur. Oda'nın tavanı sade bir şekilde yapılmıştır (Şekil 6).

Şekil 6.

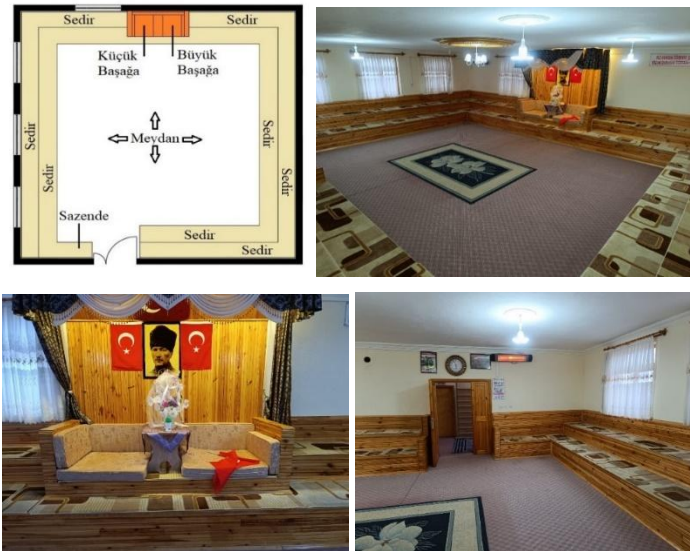
Çivi köyü yaren odası plan şeması ve görselleri

Alva köyü yaren odası: Alva köyü odası koridor (ayakkabılık), mutfak, tuvalet ve yaren odasından oluşmaktadır. Alva köyü yaren odası kareye yakın bir formdadır. Oda'nın giriş kapısı önü hariç diğer duvarları sedirle çevrilmiştir. İki kademle sedir kullanılmıştır. Giriş kapısının karşı duvarının orta kısmına büyük başağa ve küçük başağının oturma yerleri bulunmaktadır. Bu bölüm kumaş fon perdeleri ile süslenerek zarif ve şık bir alan oluşturmanın yanı sıra odanın diğer bölümlerinden farklılaştırılmıştır (Şekil 7).

Şekil 7.

Alva köyü yaren odası plan şeması ve görselleri

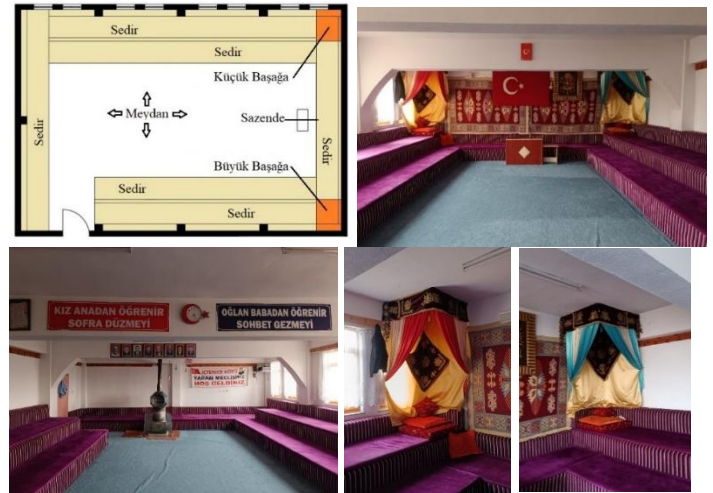

Büyük başağa ve küçük başağının yeri iki sıra halinde düzenlenen sedirlerin ilk kademesinden yüksek ancak ikinci kademesinden alçakta kalmaktadır. Sedirlerin oturma yerleri halı ile kaplanmıştır. Yaslanma yerlerinde yastıklar bulunmamaktadır. Büyük başağa ve küçük başağının arka kısmı ahşap çıtalar ile kaplanmıştır. Oturma yerlerinde sünger minderler, yaslanma yerlerinde ise sünger yastıklar bulunmaktadır. Meydan kısmının tabanı halı ile kaplanmıştır. Duvar yüzeyleri boş bırakılmıştır. Herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Tavan da sade olarak yapılmıştır.

İçyenice köyü yaren odası: İçyenice köyü odası koridor (ayakkabılık), mutfak, yemekhane, tuvalet, kıyafet odası ve yaren odasından oluşmaktadır. Yaren odası dikdörtgen formdadır. Oda'nın bütün duvarları sedirle çevrilmiştir. Sedirler çift sıra halinde yapılmıştır. Girişin solunda yer alan duvarda ve büyük başağa ile küçük başağa arasında yer alan bölümde tek sedir bulunurken diğer duvarlarda iki sıralı sedir yer almaktadır. Sedirlerin oturma yerleri halı ile kaplanmış yaslanma yerleri ise yastık şeklinde yapılmıştır. Büyük başağa ve küçük başağının yerleri sedirin üstüne süngerli minder konularak yârenlerin oturma yerinden daha yüksek bir seviyeye çekilmiştir. Farklı renkteki seten kumaşlar ile başağa köşeleri süslenmiştir. Ayrıca arka kısımlarındaki duvarlar bohça ile süslenmiştir. Büyük başağa ve küçük başağa arasında kalan duvarın yüzeyi kilimle kaplanmıştır. Oda'nın diğer yüzeyleri sade bir şekilde bırakılmıştır. Sazendeler için başağarlar arasında yer alan tekli sedirde bir bölüm ayrılmıştır. Oda'nın tavanı sade bırakılmıştır (Şekil 8).

Şekil 8.

İçyenice köyü yaren odası plan şeması ve görselleri

Çankırı merkezde bulunan iki yaren odası ve seçilen beş köydeki yaren odalarının iç mekân analizleri yapılmış birbirleri ile olan karşılaştırmalı analizi Tablo 2'de verilmiştir.

Çalışmada Çankırı'daki yaren odalarının mimari özellikleri ve iç mekân düzenlemeleri detaylı olarak incelenmiştir. Bu odalar, sosyal hiyerarşiyi ve geleneksel sohbet kültürünü yansıtacak şekilde tasarlanmıştır.

Tablo 2.

Çankırı merkez ve köylerindeki yaren odalarının karşılaştırmalı analizi

	Plan Şeması	Mehdal	Şahnişi	Ocak	Başağa Düzeni	Sedir Düzeni	Duvar Süslemesi	Tavan Süslemesi
Çankırı yaren evi sohbet odası	L form	Yok	Yok	Var	Karşılıklı Köşelerde	Tek sıra	Bohça, Kilim, Şerit kumaş, Saten kumaş	Sade
Çankırı Esnafları derneği sohbet odası	Kare	Yok	Yok	Yok	Karşılıklı Köşelerde	Tek sıra	Bohça, Kilim, Şerit kumaş, Saten kumaş	Sade
Şabanözü Gürpınar köyü yaren odası	Dairesel	Yok	Yok	Yok	Karşılıklı	Tek sıra Ayak minderi	Kilim Boy bayrakları	Orta göbekte Dairesel Türk bayrağı
Hacıbey yaren odası	Dikdörtgen	Yok	Yok	Yok	Girişin karşısındaki duvarın ortasında yan yana	Tek sıra	Kilim Boy bayrakları	Sade
Çivi köyü yaren odası	Dikdörtgen	Yok	Yok	Yok	Karşılıklı Köşelerde	Tek sıra	Halı, Kilim, Bohça Şerit kumaş, Saten Kumaş	Sade
Alva köyü yaren odası	Kareye yakın	Yok	Yok	Yok	Girişin karşısındaki duvarın ortasında yan yana	Kademeli Çift sıra	Sade	Sade
İçyenice köyü yaren odası	Dikdörtgen	Yok	Yok	Yok	Karşılıklı Köşelerde	Kademeli Çift sıra	Kilim	Sade

Çankırı'daki Yaren Odalarının Özellikleri

Mekân Düzeni: Çankırı'daki yaren odalarının şekil ve mekânsal organizasyonu farklılık göstermektedir. Yaren odaları, genellikle dikdörtgen ya da kare formda olup, son zamanlarda yapılan Şabanözü Gürpınar köyü yaren evi Türkmen çadırı formunda yapıldığı için dairesel bir plan semasına sahiptir. Şehir merkezinde bulunan yaren odaları daha küçük ve düzenli mekanlardır. Köylerdeki yaren odaları ise daha geniştir.

Oturma Düzeni: Yaren odalarının oturma düzeni sohbet kültürüne uygun bir şekilde düzenlenmiştir. Yaren ve misafirler için sedirlerle çevrili bir oturma düzenine sahiptir. Çankırı merkezde ve köylerde incelenen tüm odalarda sedirler bulunmaktadır. Genellikle tek sıra sedir kullanılmış, ancak İçyenice ve Alva Köyü Yaren Odaları'nda çift sıra sedir düzenine yer verilmiştir. Tüm yaren odalarında, Büyük Başağa ve Küçük Başağa için özel oturma yerleri düzenlenmiştir. Bazı yaren odalarında başağalar için karşılıklı köşelerde oturma yerleri düzenlenirken bazılarında ise duvarın orta bölümünde yan yana oturma yerleri düzenlenmiştir. Ayrıca Yaren hiyerarşisi gereği başağaların oturma yerleri yarenlerin oturma yerlerinden daha yüksektir.

İç Mekân organizasyonu: Odanın merkezinde bir boş alan (meydan) bulunur. Tüm yaren odalarında sohbetin gerçekleştiği merkezi bir meydan bulunmaktadır. Burada oyunlar, sohbetler ve geleneksel etkinlikler gerçekleştirilir. Büyük ve Küçük Başağalar, hiyerarşik düzene uygun şekilde belirlenmiş özel alanlarda otururlar. Büyük başağa sağda Küçük başağa solda olacak şekilde oturma yeri düzenlenmiştir. Sazendeler için özel bir alan düzenlenmemiştir.

Süsleme Unsurları: Duvarlarda süsleme unsuru olarak halı, kilim ve bohça kullanılmıştır. Başağa köşelerinde ise saten kumaş, fon perdesi, bohça ve halı kullanılmıştır. Ayrıca başağa oturma köşeleri için özel minder ve yastıklar konulmuştur. Tavan süslemeleri genel itibarı ile sadedir. Sadece Gürpınar Köyü Yaren odası tavanın orta noktasına Türk bayrağı eklenerek özel bir vurgu yapılmıştır. Zeminlerde ise halı kullanılmıştır. Bazı yaren odalarında halı üstüne kilimler serilmiştir.

Geçmişteki ve günümüzdeki durumu: Eskiden yaren odalarında Medhal, Şerbetlik, Ocak, Sedir, Şahnişi (Çalgıcıların yeri) ve Meydan gibi bölümler vardı (Tezcan, 1990). Günümüzdeki yaren odalarında mehdal, ocak ve şahnişi gibi mimari unsurlar bulunmamaktadır. Ayrıca eski yaren odalarında tavan süslemeleri özenli bir şekilde yapılırken günümüzde çok sade bir şekilde yapılmaktadır. Her ne kadar yaren odaları geleneksel yapısını korumaya çalışsa da bazı özelliklerini yitirme durumu ile karşı karşıyadır. Bu araştırma, Çankırı'daki yaren odalarının hem mekânsal hem de kültürel miras açısından önemli detaylar içerdiğini ve korunması gereken değerler arasında yer aldığını göstermektedir.

Sonuç ve Öneriler

Çankırı, Anadolu'nun köklü kültürel geleneklerinden biri olan yâran toplantılarının önemli merkezlerinden biridir. Yaren toplantıları, sosyal dayanışma, eğitim, eğlence ve kültürel aktarım işlevi gören geleneksel toplantılardır. Bu toplantılar, köy ve şehirlerde özel olarak düzenlenmiş yaren odalarında gerçekleştirilir. Çalışma kapsamında yapılan incelemelerde, Çankırı ve çevre köylerde bulunan yaren odalarının mimari yapıları, oturma düzenleri ve süsleme unsurları detaylı olarak analiz edilmiştir. Geleneksel sohbet toplantılarının düzenlendiği mekanların mimari yapıları, toplumsal hiyerarşiyi ve kültürel değerleri yansıtmakta, bu açıdan önemli bir referans noktası oluşturmaktadır. Odalarda genellikle başağalar için özel oturma düzenlerinin oluşturulduğu, meydanın sohbet ve etkinlikler için önemli bir merkez olduğu, süsleme unsurları olarak ise bohça, kilim, halı ve kumaş kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Geleneksel sohbet odaları, modern yaşamın etkisiyle giderek değişmekte ve bazı özgün özelliklerini yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Kentleşme, dijitalleşme ve toplumsal yapının dönüşmesi gibi etkenler, bu kültürel mirasın sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. Bu nedenle, geleneksel sohbet odalarının korunması ve gelecek kuşaklara aktarılabilmesi adına çeşitli önlemlerin alınması büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede, söz konusu mekanların yaşatılmasına yönelik bazı öneriler aşağıda sunulmuştur;

- **Tanıtım ve Farkındalık:** Yaren odaları, UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi kapsamında daha geniş kitlelere tanıtılmalı, medya ve eğitim yoluyla farkındalık artırılmalıdır.
- **Akademik Destek:** Yaren kültürü ve odaları üzerine yapılacak akademik araştırmalar teşvik edilmeli ve bu çalışmalar arşivlenerek geleceğe kaynak bırakılmalıdır.
- **Kurumsal İş Birliği:** Kültürel mirasın sürdürülebilirliği için devlet kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları ortak projeler geliştirmelidir.
- **Restorasyon ve Mekân Koruma:** Yaren odalarının bulunduğu geleneksel yapılar restore edilmeli, orijinal dokusu korunarak işlevsel hale getirilmelidir.
- **Genç Nesillere Aktarım:** Gençlerin bu kültürle tanışması için etkinlikler düzenlenmelidir.
- **Somut Adımlar ve Politika Geliştirme:** Yaren kültürünü dolayısıyla mekanları yaşatacak kültürel politikalar oluşturulmalı, maddi ve manevi destek sağlanmalıdır.

Sonuç olarak, geleneksel sohbet toplantıları, sadece geçmişin bir mirası değil, aynı zamanda günümüz toplumuna önemli sosyal ve kültürel katkılar sunan bir yapıdır. Bu mirasın korunması, belgelenmesi ve genç nesillere aktarılması için kapsamlı çalışmalar yapılmalı, ilgili mekânların restorasyonu ve kültürel miras bilincinin yaygınlaştırılması sağlanmalıdır. Bu bağlamda, geleneksel sohbet toplantılarının sürdürülebilirliği için somut adımlar atılmalıdır.

Etik Kurul Onay Belgesi: Yazar, etik kurul onay belgesine gerek olmadığını beyan etmiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval Certificate: The author declared that an ethics committee approval certificate is not required.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Absarıoğlu, A. (2017). *Dünya kültür mirasımız yaran*. Çankırı.
- Aslan, E. (2014). Ahi örgütlerinden Urfa sıra gecesine uzanan bir kültür geleneği. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 5-15.
- Aydın, K. (2020). Selçuklu ve Osmanlı'da sosyoekonomik kalkınma modeli olarak: Ahilik. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 6(12), 166-185.
- Aydın, M. & Ünüvar, Ş. (2020). Somut olmayan kültürel miras kapsamında Elâzığ kürsübaşı geleneği Elâzığ kürsübaşı tradition in the scope of intangible cultural heritage. *Journal of Gastronomy, Hospitality, and Travel*, 3(2), 213-233.
- Aksaray, A.E. (2018). *Geleneksel sohbet toplantıları üzerine bir araştırma*. (Tez No: 532381) [Yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.
- Arslan, M. (2010). Kula'da eğlenerek öğreten bir sosyal kurum: Yaren.

Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 3(6), 74-80.

- Aslan Duman, E. (2020). Geçmişten günümüze Van oturma-eğlenti geceleri geleneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(73), 350-358.
- Atlı, S. (2016). Erzincan-Kemaliye Eğin sıra gezme sohbet toplantıları ve Eğin Fasil Grubu. *Karadeniz Araştırmaları*, (51), 273-300.
- Bakırcı, N. (2019). Dede Korkut kitabı bağlamında oğuzlarda toy geleneği. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(20), 130-142.
- Başdin, A. (2017). İçtimai gelenekler açısından Selçuklularda toy, düğün törenleri ve gelenekleri, Sultan Alp Arslan dönemi. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 400-406.
- Ceylan, K. (2020). Geçmişten geleceğe Türk İslam medeniyetinin inşasında ahilik. *Türkiye Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 1-18.
- Çepik, F. (2020). *Geleneksel sohbet toplantıları bağlamında Şanlıurfa sıra geceleri üzerine bir inceleme* (Tez No: 626578). [Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.
- Çolaklar, H. (2019). Ahilik geleneği ve kütüphanecilik. *Turkish Studies*, 14(2), 231-257.
- Ekim, G. (2012). Sohbet toplantılarında, topluluğun kuruluşuna yönelik gerçekleştirilen ilk toplantı ve önemi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 97-110.
- Ekim, G. (2012). Coro Bozo ve Anadolu'daki sohbet toplantılarında görülebilen benzerlikler. *Akademik Bakış Dergisi*, 30, 1-16.
- Eroğlu, E. & Köktan, Y. (2015). Ahilik kültürü ve geleneksel sohbet toplantıları. *The Journal of Turk-Islam World Social Studies*, 2(5), 339-348.
- Gönel Sönmez, T. & Öger, A. (2019). Urfa sıra geceleri ve Uygur otuz oğul meşrebi. *Geçmişten Günümüze Urfa'da Müzik*, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Turizm Daire Başkanlığı Yayınları Şehir Kitaplığı Dizisi 47, Gece Kitaplığı, Ankara, 337-347.
- Karaman, A. (2017). Dil ve kültür özellikleri yönünden Uygur meşrepleri ile Sandıklı Yâren kültürü. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 67-89.
- Karasar, N. (2023). *Bilimsel araştırma yöntemi* (38. basım). Nobel Yayın Dağıtım.
- Karasoy, Y. (2003). Ahi kelimesi ve Türk kültüründe ahilik. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (14), 1-23.
- Mete, F., Candeğer, Ü. & Koca, T. (2017). Somut olmayan kültürel miras: Ferfene (Ankara örneği). *Millî Folklor*, 29(114), 100-111.
- Numan, İ. (1981). Çankırı'da Yârân sohbetleri ve sohbet odaları. *Vakıflar Dergisi*, 13, 591-633.
- Öger, A. & Kırmızı, Ö. (2024). Şanlıurfa yöresinde geleneksel bir sohbet toplantısı: Dağ yatısı. *Millî Folklor*, 18(143), 40-52.
- Softa, S. (2009). Tarihi yansımalarıyla yaran meclisi ve ahilik (eleştirel bir yaklaşım). *Çankırı Araştırmaları Dergisi*, 4, 117-142.
- Tezcan, M. (1990). Kültürel antropolojik açıdan Çankırı yârân sohbetleri. *Erdem*, 6(17), 399-418.
- Uygur, H.K. (2014). Mardin'in geleneksel eğlencesi: Leyli geces. *Millî Folklor*, 26(102), 86-98.
- Uygur, H.K. (2019). Ankara ferfene günlerinin toplumsal cinsiyet bağlamında işlevsel olarak değerlendirilmesi. *Millî Folklor*, 16(123), 177-192.
- Ünver, M. (2005). Müslüman-Türk Anadolu insanının eğitim ve öğretiminde köy odalarının rolüne folklorik bir bakış. *Öndokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(18-19), 71-92.
- Yılmaz, M.A. (2019). Geleneksel bir sohbet toplantısı: Kürsübaşı sohbetleri. *Journal of World of Turks*, 11(1): 7-21.
- URL-1 (December 15, 2024). *Türk Kültür Tarihi*. <https://www.ktb.gov.tr/TR-96254/kultur.html>

URL-2 (December 20, 2024). *Kültürel Miras ve müzecilik*.
<https://teftis.ktb.gov.tr/Eklenti/1279,muserrefcanpdf.pdf?0>

URL-3 (December 20, 2024). *World Heritage List*.
<http://whc.unesco.org/en/list>

URL-4 (December 25, 2024). *What is Intangible Cultural Heritage?*

<https://ich.unesco.org/en/what-is-intangible-heritage-00003>

URL-5 (December 25, 2024). *UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listeleri*.
<https://www.unesco.org.tr/Pages/126/123/UNESCO-Somut-Olmayan-K%C3%BClt%C3%BCrel-Miras-Listeleri>